

ŁUKASZ KRAUZE OMI

„REVIVAL”
W PRZEPOWIADANIU EWANGELIKALNYM

„REVIVAL” IN EVANGELICAL PREACHING

Abstract. The proper meaning of the reality of the English term “revival” guide us to understanding of a content of evangelical preaching. The term shows its essence and helps to understand its depth. As a result it is possible to interpret correctly of evangelical preaching and use its components for all kinds of preaching, the Catholic Church included. This paper unveils the meaning of “revival” in the light of the Old and New Testaments. Presents “revival” in the reflection of evangelical theology. Afterwards points out the specific features of evangelical preaching. In conclusion, based on presented material, it gives some practical suggestions regarding the preaching.

Key words: revivalism, revival, evangelicalism, evangelism, protestant preaching, evangelical preaching.

W życiu chrześcijanina zachodzi potrzeba, aby nieustannie odkrywał znaczenie Boga w swoim życiu. Kościół stosuje różne metody, które mu w tym pomagają. Szczególnie uprzywilejowanym narzędziem jest przepowiadanie słowa Bożego, zwłaszcza w obrębie dzieła Nowej Ewangelizacji, które – jak podaje Jan Paweł II – polega na głoszeniu Słowa ochrzczone, którzy porzucili wiarę oraz zaniechali praktyk religijnych¹. Podobnie Kościoły protestanckie uciekają się do różnych sposobów głoszenia słowa Bożego chrześcijanom, którzy odwrócili się od Jezusa Chrystusa.

Mgr ŁUKASZ KRAUZE OMI – doktorant na Wydziale Teologii w Instytucie Liturgiki i Homiletyki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: ul. Chmielowskiego 17, 20-620 Lublin; e-mail: lukaszkrauze@hotmail.com

¹ Por. JAN PAWEŁ II. *Encyklika o stałej aktualności posłania misyjnego „Redemptoris missio”*. Rzym 1990 nr 33.

Interesującą propozycję znajdziemy w przepowiadaniu ewangelikalnym. Mieści się w angielskim terminie „revival”². Prawidłowe odczytanie tego słowa, a raczej rzeczywistości, którą ono niesie, może stać się źródłem nowych rozwiązań i inspiracji w głoszeniu słowa Bożego w Kościele katolickim. Dlatego na początku zbadamy znaczenie „revival” w świetle Biblii, z podziałem na Stary i Nowy Testament, dalej poddamy termin „revival” refleksji w kluczu teologii ewangelikalnej, przyjrzymy się cechom przepowiadania ewangelikalnego, by w zakończeniu przedstawić praktyczne wskazania dla przepowiadania, także w Kościele katolickim.

1. BIBLIJNE INSPIRACJE RZECZYWISTOŚCI OZNACZONEJ TERMINEM „REVIVAL”

Zawartość rzeczowa „revival” czerpie inspirację przede wszystkim ze Starego Testamentu. Dlatego w pierwszej kolejności wnikiemy w myśl starotestamentalną, by później zestawić ją z zawartością Nowego Testamentu.

Na początku poszukiwać znaczenia terminu „revival” w Starym Testamencie należy sięgnąć do historii proroka Habakuka, który żył w czasach duchowego rozprężenia Izraela. Bezradność wobec panującej sytuacji stała się przyczyną jego lamentacji i trudnego dialogu z Bogiem. Treść rozmowy składa się z serii ostrzeżeń i obietnic, która kończy się modlitwą. Prorok prosi w niej o ożywienie: „Usłyszałem, o Panie, Twoje orędzie, zobaczyłem, o Panie, Twe dzieło. Gdy czas nadejdzie, niech ono odżyje, gdy czas nadejdzie, pozwól nam je poznać, w zapale gniewu pomnij na swą litość!” (Ha 3, 2). Tekst modlitwy jest również wprowadzeniem do psalmu (Ha 3, 3-15)³ wychwalającego niezwykle interwencje Boga w historii Izraela. Na koniec (Ha 3, 16-19) rysuje się nadzieja, że Pan wysłucha błagań Habakuka i doko-

² Angielskie słowo „revival” jest rzeczownikową formą czasownika „revive”. Pochodzi od łacińskiego słowa *revivere*, które oznacza „żyć ponownie”, „powrócić albo przywrócić do świadomości lub życia” oraz określa „odtworzenie czegoś do jego prawdziwej natury i celu.” Zob. W.C. KAISER. *Quest for Renewal: Personal Revival in the Old Testament*. Chicago: Moody Press 1986 s. 14-15. W języku polskim „revival” znaczy: ożywienie, wznowienie. Natomiast czasownik „revive” – cucić („person”); ożywiać („economy”); wskrzeszać („custom”); rozbudzić („hope”, „interest”); wznawiać („play”); odzyskiwać przytomność („person”); ożywiać się („activity”, „economy”); odradzać się („hope”, „faith”, „interest”). Por. „revival”, „revive” w: *Collins. Słownik angielsko-polski*. Red. J. FISIĄK. Warszawa: BGW 1999 s. 383. Tłumaczenie na język polski nie jest precyzyjne. Stąd zachodzi konieczność zbadania kontekstu słowa „revival”.

³ Richard D. Patterson twierdzi, że fragment Ha 3, 3-15 jest psalmem. Zob. R.D. PATTERSON. *The Psalm of Habakuk*. „Grace Theological Journal” 8: 1987 nr 2 s. 163-194.

na oczekiwanej odnowy całego ludu Bożego. Robert H. Lescelius twierdzi, że Księga Habakuka pozwala dostrzec dwa elementy, które definiują termin „revival” zawarte w Starym Testamencie⁴. „Revival” ma utrzymać przy życiu naród Bożego Przymierza (Ha 2, 4) oraz w odpowiednim czasie to życie pobudzić (Ha 3, 2). Zatem znaczenie „revival” związane jest z zagadnieniem życia.

Ervin Budiselić wskazuje cztery hebrajskie wyrazy, które oznaczają życie. Wszystkie pomagają zrozumieć rzeczywistość „revival”. Jednym z nich jest *michyah*. Występuje osiem razy. Oznacza: „ochronić życie”, „odżyłkować”, „szybki”, „ożywczy”, „surowy” (Rdz 45, 5; Kpł 13, 10.24; Sdz 6, 4; 17, 10; 2 Krn 14, 3; Ezd 9, 8-9)⁵. Dalej mówi o słowie *chadash*, które pojawia się dziesięć razy (1 Sm 11, 14; 2 Krl 15, 8; 24, 4; 24, 12; Hi 10, 17; Ps 51, 12; 103, 5; 104, 30; Iz 61, 4; Lm 5, 21)⁶. Oznacza ono „odnawiać”, „wzrastać”, „naprawić”, „odbudować”, „potwierdzić”. Następnym słowem jest *chalaph*. Występuje dwadzieścia sześć razy. Ma wiele różnych znaczeń, m.in. „zmienić”, „dzielić”, „odnowić”, „przebudować”, „być zmienionym”, „stanąć przeciw komuś” (m.in. Rdz 31, 7; 35, 2; Kpł 27, 10; Sdz 5, 26; 1 Sm 10, 3; Ps 102, 26; Iz 2, 18; 41, 1; Ha 1, 11)⁷. Jednak kluczowym słowem, w którego świetle termin „revival” staje się czytelny, jest *chayah*. Stary Testament korzysta z niego dwieście osiemdziesiąt cztery razy⁸. Zawarta jest w nim myśl kontynuacji lub utrzymania życia (Rdz 50, 20; por. 12, 13; 19, 19-20; Joz 2, 13; 6, 25)⁹. *Chayah* oznacza „żyć”, „zachować życie w dobrej kondycji”, „zachować życie w oryginalnym stanie”, „oszczędzić życie”. Określa też ożywienie skostniałego życia (np. Ps 71, 20; 119, 50; 138, 7), odbudowę chorego i osłabionego życia (np. Lb 21, 8-9; Joz 5, 8; Rdz 45, 27; Sdz 15, 19; Iz 38), a nawet powstanie ze śmierci do życia (np. 1 Sm 2, 6; 2 Krl 5, 7; Ez 37, 3)¹⁰. W większości przypadków występuje jako „żyć” lub „mieć życie” (Rdz 5, 3-30)¹¹.

⁴ Por. R.H. LESCELIUS. *The Definition of Revival in the Old Testament*. „Reformation and Revival Journal” 11: 2002 nr 3 s. 127.

⁵ MICHYAH. Bible Study with Accordance 1.7.7 (OakTree Software, Inc. 2014).

⁶ CHADASH. Bible Study with Accordance 1.7.7 (OakTree Software, Inc. 2014).

⁷ CHALAPH. Bible Study with Accordance 1.7.7 (OakTree Software, Inc. 2014).

⁸ CHAYAH. Bible Study with Accordance 1.7.7 (OakTree Software, Inc. 2014).

⁹ Por. R.H. LESCELIUS. *The Definition of Revival* s. 128.

¹⁰ Zob. tamże s. 131-137.

¹¹ Również we wspomnianych fragmentach Księgi Habakuka: „Oto zginie ten, co jest ducha nieprawego, a sprawiedliwy żyć („chayah”) będzie dzięki swej wierności” (Ha 2, 3); „Usłyszałem, o Panie, Twoje orędzie, uląknęłam się, o Panie, Twego dzieła. W pośrodku lat niech one żyją

Stary Testament przede wszystkim ukazuje życie jako dar Boga: „Patrzcie teraz, że Ja jestem, Ja jeden, i nie ma ze Mną żadnego boga. Ja zabijam i Ja sam ożywiam” (Pwt 32, 39; por. Ps 36, 9; Lb 27, 16; Job 12, 10). „Żyć” to „być pod wpływem łaski Boga”. Pokazuje to Księga Rodzaju, kiedy Abraham prosi Pana: „Oby przynajmniej Izmael żył (*chayah*) pod Twoją opieką!” (Rdz 17, 18). Izmael ma żyć dzięki włączeniu w porządek Bożego przymierza, czyli ma być pod wpływem łaski Bożej¹². Prawdziwe życie jest bowiem życiem w zależności od Boga: „nie samym tylko chlebem żyje (*chayah*) człowiek, ale człowiek żyje (*chayah*) wszystkim, co pochodzi z ust Pana” (Pwt 8, 3).

Jednak, aby żyć w pełni, potrzebne jest nawrócenie. Ezechiel wzywał do wewnętrznej przemiany: „Odrzućcie od siebie wszystkie grzechy, któreście popełniali przeciwko Mnie, i utwórzcie sobie nowe serce i nowego ducha. Dlaczego mielibyście umrzeć, domu Izraela? Ja nie mam żadnego upodobania w śmierci – wyroczenia Pana Boga. Zatem nawróćcie się, a żyć (*chayah*) będziecie” (Ez 18, 31-32). Człowiek ożywiony przez Boga może spojrzeć na Niego w skrusze i wierze, dzięki temu żyje w Jego łasce: „Niech ręka Twoja będzie nad mężem Twej prawicy, nad synem człowieczym, któregoś utwierdził dla siebie. Nie odstępimy już więcej od Ciebie; zachowaj nas przy życiu, byśmy wzywali Twojego imienia” (Ps 80, 18-19).

Zatem za Geraldem L. Priestem można powiedzieć, że „revival” to ponowne ofiarowanie Izraelitów względem przymierza z następstwem odnowienia przychylności Boga względem Izraela (2 Krn 15; 2 Krl 11-12; 2 Krl 18; 2 Krl 22-23)¹³. Innymi słowy, „revival” w swojej treści odnosi się do wydarzenia, w którym grzesznik doświadcza duchowej odnowy życia Bożego. Bóg zstępuje z swojej „wiecznej stolicy”, aby zamieszkać ze skruszonym i pokornym człowiekiem¹⁴. Z tego wynika, że Bóg Starego Testamentu jest Bogiem „revival”. Stosowne potwierdzenie znajduje się w Księdze Izajasza: „Tak bowiem mówi Wysoki i Wzniosły, którego stolica jest wieczna, a imię «Święty»: Zamieszkuje miejsce wzniesione i święte, lecz jestem z człowiekiem skruszonym i pokornym, aby ożywić (*chayah*; KJV: „revive”) ducha

(„*chayah*”), w pośrodku lat pozwól nam je poznać, w czasie niepokojów pomnij na swą litość!” (Ha 3, 2).

¹² Por. R.H. LESCELIUS. *The Definition of Revival* s. 128.

¹³ Por. G.L. PRIEST. *Revival and Revivalism: A Historical and Doctrinal Evaluation*. „Detroit Baptist Seminary Journal” 1: 1996 s. 223-252.

¹⁴ Por. R.H. LESCELIUS. *The Definition of Revival* s. 137.

pokornych i tchnąć życie (*chayah*; KJV: „revive”) w serca skruszone” (57, 15).

Dla dopełnienia tej treści konieczne jest jeszcze spojrzenie na cztery spośród pięciu prawd o rzeczywistości „revival” w starotestamentalnym ujęciu, które znajdziemy u Roberta H. Lesceliusa¹⁵: (1) Człowiek potrzebuje „revival”, aby podnieść się ze swojej słabości: „Gdy chodzę wśród utrapienia, Ty zapewniasz mi życie...” (*chayah*; KJV: „revive me”) (Ps 138, 7). (2) „Revival” wyraża się duchową aktywnością i łaskami świętych. W związku z tym zawiera: (a) modlitwę i kult: „zachowaj nas przy życiu (*chayah*; NASB: „revive us”), byśmy wzywali Twojego imienia” (Ps 80, 19); (b) radość: „Czyż to nie Ty przywrócisz nam życie (*chayah*; KJV: „revive us”), aby Twój lud weselił się w Tobie? (Ps 85, 6); (c) posłuszeństwo: „Odwróć me oczy, niech na marność nie patrzą; przez swoje słowo udziel mi życia (*chayah*; NASB: „revive me”)!” (Ps 119, 50); (d) pocieszenie: „W moim ucisku to pociechą dla mnie, że Twoja mowa obdarza mnie życiem (*chayah*; NASB: „revive me”)” (Ps 119, 50); (e) pewność: „Nie zapomnę na wieki Twoich postanowień, bo przez nie dałeś mi życie (*chayah*; NASB: „revive me”)” (Ps 119, 93). (3) „Revival” zstępuje w boskim znaczeniu obietnicy Słowa: „Przywróć mi życie (*chayah*; NASB: „revive me”) według Twego słowa!” (Ps 119, 25). (4) „Revival” pojawia się w zgodzie z moralnym charakterem Boga świętości i miłości: „Oto pożądam Twoich postanowień: według Twej sprawiedliwości zapewnij mi życie (*chayah*; NASB: „revive me”)!” (Ps 119, 40).

Należy również zauważyć, że „revival” w rozumieniu Starego Testamentu odnosi się tylko do Narodu Wybranego. Nie można przywrócić życia temu, co jest martwe. Życie, nieważne jak słabe, musi być obecne, aby mogło doświadczyć „revival”¹⁶. Potwierdzenie tej myśli znajduje się w Psalmie 85, który opisuje okoliczności powrotu Izraela z niewoli babilońskiej. Psalmista wyraża nadzieję, że Bóg, który odnowił swój naród w przeszłości, uczyni to ponownie¹⁷. Cały Psalm koncentruje się na Izraelu, jako narodzie wybranym. Nie mówi nic o innych narodach¹⁸. W konsekwencji można spojrzeć na

¹⁵ Por. tamże s. 133.

¹⁶ H. LOCKYER. *All the Promises of the Bible*. Grand Rapids: Zondervan 1962 s. 116.

¹⁷ Zob. J.H. WALTNER. *Psalms: Believers Church Bible Commentary*. Scottsdale-Waterloo: Herald Press 2006 s. 413; A. WEISER. *Psalms: A Commentary*. Philadelphia: Westminster Press 1962 s. 571.

¹⁸ Por. E. BUDISELIĆ. *The Old Testament Concept of Revival within the New Testament*. „Kairos: Evangelical Journal of Theology” 8: 2014 nr 1 s. 56.

„revival” jako zjawisko społeczne. W pewnych sytuacjach bowiem nie dotyczy tylko jednej osoby, ale całego narodu znajdującego się w upadku życia duchowego (zob. 2 Krn 7, 13-14).

Nowy Testament rozpoznaje termin „revival”, ale nie mówi o nim na poziomie semantycznym¹⁹. Nigel Scotland twierdzi, że język grecki Nowego Testamentu nie zawiera ekwiwalentu starotestamentalnej koncepcji²⁰. Można jednak odnaleźć wyrazy, które szczątkowo nawiązują do rzeczywistości „revival”²¹.

Nowy Testament używa słów: *anakainoo* – „uczynić nowe” (2 Kor 4, 16; Rz 12, 2; Tyt 3, 5); *anapsychsis* – „odpoczynek” (Dz 3, 19)²²; *anapsuxis* – „orzeźwiający”, „pociecha”, „odpoczynek” (Dz 3, 20)²³; *anazao* – „ożywienie” (Łk 15, 24; Rz 7, 9)²⁴; *anakainosis* – „uczynić nowe ponownie” (Rz 12, 2; 2 Kor 4, 16; Kol 3, 10; Tyt 3, 5); *eknepho* – „wytrzeźwieć” (1 Kor 15, 34); *egeiro* – „wstać”, „powstać” (Rz 13, 11; Ef 5, 14)²⁵; *anakainnizo* – „odnowa”, „coś nowego” (Hbr 6, 4); *anakainosis* – „renowacja” (Rz 12, 2), *suzoopoieo* – „żyć na nowo z” (Ef 2, 5); *zao* – „żyć”²⁶. Można też uciec się do innych dróg interpretacji słowa „revival”. Dla przykładu Robert E. Coleman łączy je z podsycaniem gasnącego płomienia (2 Tm 1, 6) oraz rośliną, która wzrasta i rozkwita na nowo (Flp 4, 10)²⁷. Natomiast według Jamesa E. Orra synonim starotestamentalnego terminu musi być ukryty w frazie „nadeszły od Pana dni ochłody” (Dz 3, 20)²⁸.

¹⁹ Por. tamże s. 53. Niewątpliwie występuje pustka pomiędzy znaczeniem słów Nowego Testamentu, a naszym użyciem słowa „revival”, które w swoim podstawowym znaczeniu oznacza powrót do życia. Nie zaskakuje zatem fakt, że termin „revival” jest kwestionowany przez wielu biblistów oraz historyków.

²⁰ Por. N. SCOTLAND. *Towards a Biblical Understanding and Assessment of Revival*. „The Evangelical Quarterly” 85: 2013 nr 2 s. 121-122.

²¹ Por. E. BUDISELIĆ. *The Old Testament Concept of Revival* s. 59.

²² Por. N. SCOTLAND. *Towards a Biblical Understanding* s. 121-122.

²³ Por. S. PATERSON. *Revival – What is it?*, www.ekklesia4him.net/revival.html (dostęp: 23.09.2014).

²⁴ Por. D.L. LARSEN. *The Evangelism Mandate: Recovering the Centrality of Gospel Preaching*. Grand Rapids 1992 s. 165.

²⁵ Por. A. REID. *Evangelism Handbook. Biblical, Spiritual, International, Missional*. Nashville: B&H Books 2009 s. 104.

²⁶ Por. E. BUDISELIĆ. *The Old Testament Concept of Revival* s. 60.

²⁷ Por. R.E. COLEMAN. *What is Revival?*. „Duhovno vrelo” 3(2005) s. 3.

²⁸ Por. J.E. ORR. *The Re-Study of Revival and Revivalism*. Pasadena: School of World Mission 1981 s. ii.

Ślady rzeczywistości „revival”, które występują w Nowym Testamencie, nie odzwierciedlają w pełni starotestamentalnej treści. Z tego powodu zachodzi potrzeba odnalezienia swoistych pomostów.

Jednym z nich jest słowo „życie”. Było ważnym ogniwem odkrywania rzeczywistości „revival” na podstawie Starego Testamentu. W Nowym Testamencie również to powiązanie jest czytelne. Bóg przychodzi w osobie swojego Syna z darem życia wiecznego (J 17, 3; 2 Tm 1, 10). Dzięki temu lud Nowego Przymierza może doświadczyć życia w obfitości (1J 4, 9; J 10, 10). Bóg dostępny jest też w Trzeciej Osobie. Zstąpił na ziemię, aby umocnić swój lud, jako Duch życia i odnowy (J 14, 16-18; Dz 1, 5.8; Rz 8, 2). W tym kontekście, doniosłe znaczenie ma fragment Listu do Tytusa: „Zbawił nas nie dla uczynków sprawiedliwości, które spełniliśmy, lecz dla miłosierdzia swego przez kąpiel odrodzenia oraz odnowienie przez Ducha Świętego, którego wylał na nas obficie przez Jezusa Chrystusa, Zbawiciela naszego, abyśmy, usprawiedliwieni łaską jego, stali się dziedzicami żywota wiecznego, którego nadzieja nam przyświeca” (Tt 3, 5-8; BG). Użyte w tym miejscu słowo „życie” łączy znaczenie terminu „revival” Starego i Nowego Testamentu²⁹.

Kolejnym pomostem jest obietnica „revival”, którą otrzymał Izrael (Ez 37; Oz 6, 1-3), a która została zrealizowana w Nowym Testamencie. Jest to promesa nowego serca, nowego ducha, otrzymania Ducha Świętego potrzebnego dla odnowy i odbudowy życia (Jr 31, 31-34; Ez 11, 17-20; 36, 16-36; Za 12, 9-13, 1; Iz 32, 13-17; 44, 1-5). Stary Testament mieści liczne proroctwa „revival” skierowane do nowego Izraela (Iz 59, 20; Ez 16, 60-63; 36, 26; 37, 26). W tej sytuacji starotestamentalna zapowiedź „revival” staje się błogosławieństwem Nowego Przymierza, a lud odkupiony przez Chrystusa może szukać „revival”, gdyż jest dla niego dostępne³⁰.

Ostatnim łącznikiem jest zbawcze dzieło Chrystusa. Wiara w Jezusa, jako Chrystusa i Syna Bożego, daje życie wieczne (J 20, 30) oraz przynosi uzdrowienie chorym (Dz 3, 16). Skrucza i chrzest z wody, daje przebaczenie grzechów oraz chrzest w Duchu Świętym (Dz 2, 38). Święty Paweł w Liście do Rzymian mówi o potrzebie pogrzebania starego człowieka (Rz 6, 2-4), uwolnienia z mocy grzechu (Rz 6, 18), przyjęcia Ducha przybrania za synów (Rz 8, 12-16), oraz usprawiedliwienia i zbawienia przez wiarę (Rz 1, 16-17; 4, 25). Ponadto, w Chrystusie, wszyscy są zbawieni i uświęceni (1 Kor 1, 30;

²⁹ Por. R.H. LESCELIUS. *The Definition of Revival* s. 138.

³⁰ Por. tamże s. 139-140.

6, 11.20) przez Ducha, dzięki temu coraz wierniej odzwierciedlają chwałę Bożą oraz przemieniają się na obraz Boga (2 Kor 3, 18); żyją w Chrystusie, wskrzeszeni i zbawieni (Ef 2, 5-8; Kol 2, 13) oraz przeniesieni do Królestwa Jezusa Chrystusa (Kol 1, 13). W końcu w Chrystusie są uzdrowieni przez Jego rany (1P 2, 24), a także doświadczają odnowy w Duchu Świętym (Tyt 3, 5)³¹.

Te trzy ogniwa pozwalają dostrzec różnicę zawartości rzeczowej „revival” pomiędzy Starym a Nowym Testamentem. W Starym Testamencie Bóg ożywia duchowego Izraela. Przez to odnawia z nim swoje przymierze. Natomiast w Nowym Testamencie wylewa swojego Ducha na odtwarzane ciało i czyni nowym. Tym sposobem uzdalnia je do głoszenia Ewangelii oraz pozwala mu dzielić się Jego Duchem w różnych miejscach świata. Dzięki temu dociera do grzeszników przez Ewangelię oraz czyni ich częścią nowego przymierza³².

2. „REVIVAL”

W REFLEKSJI TEOLOGII EWANGELIKALNEJ

Znajomość biblijnej inspiracji dla rzeczywistości „revival” pozwala odnaleźć poprawne definicje. Szczególnie interesującą propozycję daje Solomon Stoddart, który definiuje „revival” jako „pewien szczególny okres, w którym Bóg dokonuje w nadzwyczajny sposób odnowy wiary wśród swojego ludu”³³. Podobnie uważa Jonathan Edwards. W jego ujęciu „revival” jest zaskakującym dziełem Boga w nawróceniu wielu setek dusz³⁴. Natomiast Stuart Piggin podaje, że „revival jest suwerennym dziełem Boga Ojca, składającym się z potężnej intensyfikacji Jezusa, w zwyczajnej aktywności Ducha Świętego, świadczącej o Zbawicielu, akcentującym doktryny o łasce oraz uświadamiającym, przemieniającym, odtwarzającym, uświęcającym i inspi-

³¹ Por. E. BUDISELIĆ. *The Old Testament Concept of Revival* s. 61-62.

³² R.H. LESCELIUS. *The Definition of Revival* s. 139.

³³ S. STODDART. *The Efficacy of the Fear of Hell, to Restrain Men from Sin*. W: I.H. MURRAY. *Revival and Revivalism: The Making and Marring of American Evangelicalism, 1750-1858*. Edinburgh: Banner of Truth 1994 s. XVII.

³⁴ Jonathan Edwards jest czołową postacią w historii „revivalizmu”. Napisany przez niego esej: *Faithfull Narrative of the Surprising Work of God in the Conversion of Many Hundred Souls in Northampton* (London 1738) jest podstawową lekturą dla zainteresowanych tematem rewiwalizmu.

rującym ogromną liczbę ludzi w tym samym czasie, przez to jest także doświadczeniem wspólnotowym”³⁵.

„Revival” jest darem otrzymanym od Boga. Nie można go wcześniej przygotować. Nawet jeżeli ludzie tęsknią za nadejściem „revival”, nie są w stanie wywołać go siłą własnej woli. Jak podaje John H. Armstrong: „Nie możemy sprowadzić „revival”, tak jak nie możemy obdarzyć życiem jednego zmarłego grzesznika. Możemy, musimy, modlić się do Boga o interwencję, ale sami z siebie nie możemy przynieść życia!”³⁶. Podobnie twierdzi Edwards. Jasno wyraża, na przykładzie własnego doświadczenia, że „revival” jest łaskawą wizytą Boga. Edwards wskazuje, że człowiek nie jest w stanie nic uczynić, aby takie odwiedziny zasugerować. Inspirując się słowami Balmera możemy powiedzieć, że Bóg, w swojej mądrości i nieskończonym miłosierdziu, przez pośrednictwo Ducha Świętego, wybiera miejsca lub wspólnoty, aby się objawić. Czyni to bez względu na jakiegokolwiek zasługi oraz wysiłki zgromadzonych, z pastorem na czele³⁷.

Potwierdzeniem autentyczności „revival”, według Jamesa I. Packera, jest pięć towarzyszących mu znamion, które charakteryzują wspólnotę wiernych. W pierwszej kolejności znacznie zwiększa się u nich zmysł Bożej obecności. Następnie ich wrażliwość na słowo Boże staje się ostrzejsza. Wierni noszą też szczególną świadomość grzechu. Można również dostrzec w nich niespotykane poczucie osobistego wyzwolenia. W końcu daje się zaobserwować bezprecedensową skuteczność osobistego świadectwa o Chrystusie³⁸. „Revival” może mieć miejsce na jednym z sześciu poziomów, w zależności od zasięgu: indywidualnym, lokalnym, regionalnym, kulturowym, narodowym oraz uniwersalnym³⁹. Zawsze jest odnową, której Kościół potrzebuje dla właściwego funkcjonowania⁴⁰. Szczególnie ważna jest odnowa teologii, liturgii oraz innych aspektów kultu, a także odnowa społecznej świadomości⁴¹.

Wiadomo, że termin „revival” oznacza ponowne ożywienie wiary. Koniecznie jednak należy zauważyć, że obejmuje tylko chrześcijan, którzy ma-

³⁵ S. PIGGIN. *Firestorm of the Lord*. Carlisle: OpenBook Publishers 2000 s. 11.

³⁶ J.H. ARMSTRONG. *Editor's Introduction*. „Reformation and Revival” 1: 1992 nr 1 s. 11.

³⁷ Por. R. BALMER. *Critical Junctures in American Evangelicalism: I The Age of Revivals and the First Amendment*. „Ashland Theological Journal” 38: 2006 s. 47.

³⁸ J.I. PACKER. *God in our Midst. Seeking and Receiving Ongoing Revival*. Heathmont: Authentic Publishing 1987 s. 26-35.

³⁹ S. LATHAM. *God came from Teman. Revival and Contemporary Revivalism*. W: *On Revival: A Critical Examination*. Red. A. WALKER, K. AUNE. London: Paternoster Press 2003 s. 172.

⁴⁰ Por. M. WARREN. *Revival an Inquiry*. London: SCM 1954 s. 15.

⁴¹ Por. tamże s. 20.

ją życie, ale potrzebują jego reaktywacji („revive”). «Revival» ma przywrócić im zapał pierwszej miłości oraz pierwotne pragnienie rozwoju duchowego życia, którego już wcześniej doświadczyli⁴². Nie-chrześcijanie potrzebują raczej narodzin i nowego życia. Zatem twierdzenie, że „revival” obejmuje niewierzących, jest błędne. Prawdą jest natomiast, że „revival” wierzących wpływa na cały Kościół, dalej na społeczeństwo, a nawet na cały świat⁴³. To przekonanie ma swoje potwierdzenie w Starym Testamencie, o czym już zdążyliśmy się przekonać, oraz w pewnym stopniu jest widoczne w Nowym Testamencie⁴⁴.

Na tej podstawie rysuje się teologiczny obraz terminu „revival”. Wzoru-jąc się na Edwardzie A. Lawrensie można go oprzeć na trzech punktach. (1) Tylko Bóg może sprawić „revival”. Jest on boskim dziełem zbawienia, związanym z dobrą radością Ducha Bożego opartą na słowie Bożym. (2) „Revival” jest intensyfikacją typowo biblijnego chrześcijaństwa. W związku z tym nadzwyczajne może być tylko w stopniu i rozmiarze, nie w naturze, co jest autentycznie chrześcijańskie. Warto przy tej okazji zauważyć, że wydarzeniu „revival” towarzyszą dwa fakty: wpływ Ducha Świętego odnosi się do każdego przypadku autentycznego nawrócenia oraz że ten wpływ w pewnych okresach jest udzielany w obfitszej mierze i większej mocy niż w innych. (3) Autentyczności „revival”, jako dzieła Boże, znajduje potwierdzenie, gdy wyraźnie i czytelnie potwierdza doktryny objawione w Biblii⁴⁵.

⁴² Por. P. WOLFE. *Revival in Our Day? Reviews and Reflections*. „Criswell Theological Review” 5: 1991 nr 2 s. 288.

⁴³ Por. E. BUDISELIĆ. *The Old Testament Concept of Revival* s. 49.

⁴⁴ Niektóre wydarzenia opisane w Dziejach Apostolskich (Dz 8; 10; 19) nie reprezentują „revival”, ponieważ obrazują nawrócenie niewierzących. O ile w ujęciu starotestamentalnym „revival” dotyczy tylko Narodu Wybranego, o tyle w Nowym Testamencie obejmuje Izrael, chrześcijan, którzy przyjęli Chrystusa do swojego życia, ale ich wiara z różnych powodów została zachwiana, oraz Kościoła, w sytuacji, gdy popada w duchową nicość. Dlatego dobrym przykładem nowotestamentalnego „revival” jest działalność Jezusa Chrystusa i Jana Chrzciciela, dzięki której Naród Wybrany otwiera oczy na dar Nowego Przymierza.

⁴⁵ Por. E.A. LAWRENCE. *The Life of Rev. Joel Hawes*. Hartford: Hamersley & CO 1871 s. 113.

3. PRZEPOWIADANIE EWANGELIKALNE

Mniej więcej jedna na dziesięć osób na świecie utożsamia się z nurtem ewangelikalnym⁴⁶. Niegdyś marginalny, obecnie staje się coraz bardziej popularny. Zyskuje na tym, że wykracza ponad przywiązanie do kościoła instytucjonalnego, a jednocześnie prowadzi do poznania dobrej nowiny o Jezusie Chrystusie⁴⁷. Tadeusz J. Zieliński zwraca uwagę na to, że ewangelikalizm nie jest wyznaniem, czyli wyodrębnioną tradycją w łonie chrześcijaństwa. Nie jest też Kościołem ani denominacją. W swoim obrębie gromadzi rozmaite wyznania, Kościoły, denominacje oraz inne jednostki organizacyjne⁴⁸. Mimo to, że może pochwalić się znanymi liderami oraz instytucjami⁴⁹, żadna z nich nie nadała ostatecznego kształtu nurtowi ewangelikalnemu. Dlatego Timothy George nazwał ewangelikan „światową rodziną chrześcijan wierzących w Biblię, zaangażowanych w dzielenie się wszędzie i ze wszystkimi przemieniającą dobrą nowiną nowego życia w Jezusie Chrystusie, całkowicie darmowym darem, który przychodzi poprzez samą wiarę w ukrzyżowanego i zmartwychwstałego Chrystusa”⁵⁰. Z kolei Douglas A. Sweeney podkreślił, że ewangelikanie współtworzą nurt, który jest zakorzeniony w klasycznej chrześcijańskiej ortodoksji, w znacznym stopniu ukształtowany przez protestanckie rozumienie Ewangelii oraz odróżniający się od innych nurtów przez zwrot osiemnastego wieku⁵¹. Natomiast skomplikowaną rze-

⁴⁶ Na początku dwudziestego pierwszego wieku światowa populacja liczyła około sześć miliardów ludzi. Ponad dwa miliardy ludzi identyfikowało się z chrześcijaństwem. Więcej zaś niż pół miliarda stanowili chrześcijanie „ewangelikalni”. David Barrett sugeruje, że jeżeli kościoły pentakostalne i charyzmatyczne uznamy za ewangelikalne, wówczas więcej niż co dziesiąty człowiek na świecie będzie częścią nurtu ewangelikalnego. Zob. D.A. SWEENEY. *The American Evangelical Story. A History of the Movement*. Grand Rapids: Baker Academic 2005 s. 9; D.B. BARRETT, T.M. JOHNSON. *Annual Statistical Table on Global Mission: 2004*. „International Bulletin” 28: 2004 nr 1 s. 24-25.

⁴⁷ Ray Banner zwraca uwagę, że ewangelikalizm może być różnie rozumiany. Nosi inną konotację w Stanach Zjednoczonych, inną w Europie, jeszcze inną w Ameryce Łacińskiej. W związku z tym będziemy się odnosić od amerykańskiego rozumienia ewangelikalizmu, który ma tendencję do pracy poza wszelkimi strukturami kościelnymi. Por. R. BANNER. *Evangelicalism in the United States*. „The Evangelical Quarterly” 39: 1967 nr 3 s. 156.

⁴⁸ Por. T.J. ZIELIŃSKI. *Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfikacji religijnej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ChAT 2013 s. 12-13.

⁴⁹ Dla przykładu: kaznodzieja Billy Graham, czasopismo „Christianity Today”, organizacja „World Evangelical Alliance” itp.

⁵⁰ T. GEORGE. *If I'm an Evangelical, What Am I?*. „Christianity Today” (August 9) 43: 1999 nr 9 s. 62.

⁵¹ Zob. D.A. SWEENEY. *The American Evangelical Story* s. 23-24.

czywistość ewangelikalizmu w plastyczny sposób przedstawił Timothy Smith. Porównał ją do kalejdoskopu, który tworzy dynamiczny fragment sztuki w niezliczonej liczbie barwnych kombinacji⁵². Trudno zatem zamknąć nurt ewangelikalny w jednej statycznej definicji.

Historycy wskazują, że nurt ewangelikalny ma swoich prekursorów w niektórych średniowiecznych ruchach chrześcijańskich. Richard V. Pierard czy Gary Dickson mówią o franciszkanach, dominikanach i waldensach⁵³. Jednak realny czasokres jego powstania prezentują Gerald Bray oraz David W. Bebbington. Typują połowę XVIII wieku⁵⁴. Za geograficzną lokalizację powstania uznaje się zaś Amerykę Północną i Anglię. W tym czasie i miejscach działali wybitni kaznodzieje przebudzeniowi, Jonathan Edwards, bracia John i Charles Wesleyowie oraz George Whitefield. To właśnie wówczas miało miejsce zaskakujące działanie Boga („revival”)⁵⁵, które zostało nazwane Wielkim Przebudzeniem⁵⁶.

Mając nakreślone tło nurtu ewangelikalnego, warto zwrócić uwagę na cechy jego przepowiadania. W jego obrębie znajdują się dwie drogi: ewange-

⁵² Por. T.L. SMITH. *The Evangelical Kaleidoscope and the Call to Christian Unity*. „Christian Scholar's Review” 15: 1986 nr 22 s. 125-140.

⁵³ Zob. R.V. PIERARD. *Evangelicalism*. W: *Evangelical Dictionary of Theology*. Red. W.L. ELWELL. Grand Rapids: Baker Academic 2005 s. 380; G. DICKSON. *Encounters in Medieval Revivalism. Monks, Friars, and Popular Enthusiasts*. „Church History: Studies in Christianity and Culture” 68: 1999 nr 2; G. DICKSON. *Revivalism and Populism in the Franciscan Observance of the Late Quattrocento*. W: *Studies in Church History*. Vol. 44: *Revival and Recurrence in Christian History*. Red. K. COOPER, J. GREGORY. Woodbridge Suffolk: Boydell Press 2008 s. 62-76.

⁵⁴ Zob. G. BRAY. *Evangelicals, Salvation and Church History*. W: *Catholics and Evangelicals. Do They Share a Common Future?*. Red. T.P. RAUSCH. MAHWAH: Paulist Press 2000 s. 79; D.W. BEBBINGTON. *Evangelicalism in Modern Britain. A History from the 1730s to the 1980s*. London–New York: Routledge 2005 s. 1.

⁵⁵ James Burns wyróżnia sześć „revivalistycznych” okresów w historii chrześcijaństwa. Były nimi: „revival” św. Franciszka z Asyżu; „revival” florencki Hieronima Savonaroli; Marcin Luter i „revival” w Niemczech; Jan Kalwin i „revival” w Szwajcarii; John Knox i „revival” w Szkocji; Wesley i „revival” ewangelikalny. Zob. J. BURNS. *Revivals: Their Laws and Leaders*. London–New York: Hodder and Stoughton 1909.

⁵⁶ Bibliografia na ten temat jest bogata. Można zajrzeć do następujących prac: D.W. BEBBINGTON. *Evangelicalism in Modern Britain*; T.S. KIDD. *The Great Awakening. The Roots of Evangelical Christianity in Colonial America*. New Haven–London: Yale University Press 2007; F. LAMBERT. *Inventing the „Great Awakening”*. Princeton–Oxford: Princeton University Press 1999; M.A. NOLL. *A History of Evangelicalism: People, Movements and Ideas in the English-Speaking World*. Vol. 1: *The Rise of Evangelicalism: The Age of Edwards, Whitefield and the Wesleys*. Illinois: IVP Academic 2003.

lizm⁵⁷ oraz „revival”⁵⁸. Tak pierwsza, jak i druga korzystają z tego samego schematu. Kaznodzieja w trakcie przepowiadania wzywa słuchaczy do zerwania z grzechem, wskazuje na tęsknotę za Królestwem Niebieskim, nawołuje do przyjęcia Chrystusa jako Pana i Zbawiciela oraz zachęca do zmiany sposobu życia. W zamian zaś proponuje łaskę i pokój u Boga, prawdziwe i trwałe szczęście, umiejętność poznania Boga, odpuszczenie grzechów, pomoc w każdej sytuacji życia, niezachwianą wiarę, świętość i życie wieczne⁵⁹. Jest to kerygmat, wspólny dla wszystkich wyznań i nurtów chrześcijaństwa. Nie oznacza to jednak, że ewangelizm i „revival” są tożsame: (1) „Revival” jest okresowy; ewangelizm jest ustawiczny; (2) „Revival” jest dziełem Pana w Kościele; ewangelizm jest dziełem Kościoła dla Pana; (3) „Revival” jest przejęty pielęgnacją duchowych rzeczywistości; ewangelizm koncentruje się na nawróceniu tych, którym obce są duchowe rzeczywistości; (4) W „revival” akcent kładzie się na panującą atmosferę, podczas gdy w ewangelizmie na przemieniającą decyzję dla Chrystusa⁶⁰. Różnice pomiędzy tymi dwoma rzeczywistościami przepowiadania słowa Bożego są czytelne. Ewangelizm jest proklamacją Ewangelii. Natomiast „revival” szczególnym działaniem Boga, który zwykle pojawia się w kontekście ewangelizmu.

Aby jeszcze lepiej zrozumieć świat przepowiadania ewangelikalnego, zwłaszcza w kontekście amerykańskim, warto spojrzeć na czynniki, które przez lata wpływały na jego kształt. Są to: pluralizm, rewiwalizm, nacjonalizm oraz fundamentalizm. Pluralizm odnosi się do bogactwa różnorodności denominacji, sekt i kultów w obrębie chrześcijaństwa oraz do wolnego wyboru przynależności, bez obecności oficjalnego dominanta. Pluralizm przyznaje też prawo głoszenia „prawdziwej” Ewangelii dowolnej grupie. Rewiwalizm to podstawowa metoda uzyskiwania nawróceń. Nacjonalizm to przyrównanie narodu amerykańskiego do Narodu Wybranego. Fundamentalizm zaś kładzie nacisk na nieomylność Biblii⁶¹. Wyraźnie rysuje się tu szczegól-

⁵⁷ W Kościele katolickim ewangelizm ma swój odpowiednik w terminie ewangelizacja. Por. *Evangelism*. www.thefreedictionary.com/evangelism (dostęp: 29.09.2014). Ewangelizm jest powszechną w kościołach protestanckich praktyką głoszenia i rozpowszechniania Ewangelii. Zob. M. TAYLOR. *Exploring Evangelism*. Kansas City 1964 s. 19-37; B.J. LEONARD. *Evangelism and Contemporary American Life*. „Review & Expositor” 77: 1980 nr 4 s. 493-494.

⁵⁸ C.W. FISHER. *Revival and Evangelism*, www.raptureready.com/resource/fisher/S3C1.html (dostęp: 15.10.2014).

⁵⁹ Por. T.M. MOORE. *Edwards On Evangelism*. „Reformation & Revival” 8: 1999 nr. 2 s. 145.

⁶⁰ M. TAYLOR. *Exploring Evangelism* s. 29.

⁶¹ Zob. B.J. LEONARD. *Evangelism and Contemporary American Life*. „Review & Expositor” 77: 1980 nr 4 s. 494-500.

nie oryginalne środowisko formacji. Warto zaznaczyć, że rewiwalizm nie jest tożsamy z „revival”. Rewiwalizm jest metodą wzbudzania nawróceń, w której dominujące znaczenie ma praca człowieka, kaznodziei. Nie jest zatem zaskakującym działaniem Boga⁶².

Głównym oczekiwaniem przepowiadania ewangelikalnego jest zatem zaistnienie rzeczywistości „revival”. Niestety przywołanie go, co już zostało powiedziane, wykracza poza umiejętności ludzkie, gdyż podlega nadprzyrodzonemu działaniu Boga. Jeden z czołowych ewangelikalnych kaznodziei przełomu dwudziestego i dwudziestego pierwszego wieku, Billy Graham, często odnosił się do wielkiego pragnienia ponownych narodzin „revival”. W kazaniu z 1969 r. mówił: „Co jest nam potrzebne? Dzisiaj wieczorem, na początku tej krucjaty mówię, że potrzebujemy wielkiego narodowego duchowego przebudzenia. Potrzebujemy od Boga «revival»”⁶³. „Revival” w przepowiadaniu ewangelikalnym jest tęsknotom za autentycznym nawróceniem chrześcijan. Aby – zagubieni – na nowo odkryli drogę prowadzącą do Jezusa Chrystusa, a przez to stali się znakiem Ewangelii dla świata. Z tego powodu wielu ewangelikalnych kaznodziei nie przestaje modlić się o „revival”, aby Bóg na nowo w zaskakujący sposób zadziałał i odnowił oblicze swojego ludu. Dzięki temu przepowiadanie zyskuje nową jakość. Kaznodzieja, stając na ambonie, prosi Boga o dar „revival”. Doskonale wyraża to John Stott, jeden z czołowych postaci współczesnego ewangelikalizmu: „Kiedy wchodzę na ambonę z Biblią w moich rękach oraz w moim sercu, moja krew zaczyna płynąć, a moje oczy szklić dla czystej chwały objaśnienia słowa Bożego. Powinniśmy podkreślać chwałę i przywilej dzielenia się Bożą prawdą z ludźmi”⁶⁴.

⁶² Por. G.L. PRIEST. *Revival and Revitalism* s. 229-233. Tego rodzaju myślenie zapoczątkował Charles G. Finney, który uważał, że „revival” nie jest cudem, ani w żadnym sensie na cudzie nie polega. Jest czystym filozoficznym rezultatem prawidłowego wykorzystania ustanowionych środków [...]. Może być cud wśród jego uprzednich przyczyn lub może go też zabraknąć [...]. C.G. FINNEY. *Lectures on Revivals of Religion*. London: Morgan and Scott Ltd. 1913 s. 5.

⁶³ Cyt. za: L.A. DRUMMOND. *The Canvas Cathedral*. Nashville: Thomas Nelson 2003 s. 425.

⁶⁴ J. STOTT. *Evangelism Plus: John Stott reflects on where we've been and where we're going* (Wywiad przeprowadzony przez Tima Stafforda). „Christianity Today” (October 13) 50: 2006 nr 10 s. 98.

*

Rzeczywistość związana z terminem „revival”, obecna w świecie ewangelikalnym, fragmentarycznie jest dostępna w przepowiadaniu Kościoła katolickiego, zwłaszcza w kontekście nowej ewangelizacji. Synod biskupów XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego w trakcie trwania prac uznał nową ewangelizację za czas przebudzenia⁶⁵. Wszelkie przebudzenie nie jest możliwe bez interwencji Ducha Świętego. On jest głównym sprawcą przepowiadania⁶⁶. Pobudza kaznodzieję oraz uzdalnia słuchaczy do przyjęcia słowa Bożego⁶⁷. Głoszący, zanim stanie przy ambonie, modli się o dar Ducha Świętego, aby zwiastowane przez niego słowo było prawdziwym słowem Bożym⁶⁸. Natomiast stosownym narzędziem przebudzenia wiary jest kerygmat. Podczas głoszenia kerygmatu sam Duch wzywa bowiem człowieka do przyłgnięcia do Ewangelii⁶⁹. Skoro zatem w Kościele katolickim obecne jest przekonanie o potrzebie przebudzenia wiary swoich członków oraz odpowiednie narzędzie w postaci kerygmatu, rzeczywistość „revival” wydaje się dostępna. Należy jedynie upowszechnić istnienie „revival” – jako tęsknoty za działaniem Boga, które prowadzi do ożywienia wiary u rzesz ludzi podczas słuchania słowa Bożego. Wiedza o „revival”, które niespodziewanie może stać się udziałem przepowiadania, wpływa na jakość kaznodziejskiego komunikatu. Głoszący bowiem z nową gorliwością przygotowuje tekst zwiastowania opartego na prawdach kerygmatu. Z apostołskim zapałem proklamuje Ewangelię. Nie zasłania sobą Boga, pamięta bowiem, że tylko On może wzbudzić „revival”. Lituje się nad słuchaczami, którzy nie mają żywego doświadczenia Pana. W końcu docenia wartość modlitwy błagalnej o dar „revival”. Wówczas – jeżeli nawet nie zaistnieje „revival” – odbiorcy, chrze-

⁶⁵ Por. Synodus Episcoporum Bulletin. XIII Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, 7-28 October 2012. *The New Evangelization for the Transmission of the Christian Faith*. http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_25_xiii-ordinaria-2012/02_inglese/b33_02.html (dostęp: 06.06.2015). Proposition 4. Zob. D.R. CARLIN. *A Catholic Revival Too?* „America” 178: 1998 nr 5 s. 10-18; R. FISICHELLA. *The New Evangelization. I: Promoting the New Evangelization*. „American Benedictine Review” 65: 2014 nr 4 s. 355.

⁶⁶ Por. PAWEŁ VI. *Adhortacja Apostolska o ewangelizacji w świecie współczesnym „Ewangelii nuntiandi”*. http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/adhortacje/ewangelii_nuntiandi.html (dostęp: 06.06.2015) nr 75 (dalej: EN).

⁶⁷ Por. S. DYK. *Ewangelizacyjny charakter przepowiadania słowa Bożego*. „Przegląd Homiletyczny” 5-6: 2001-2002 s. 27.

⁶⁸ Por. EN 75.

⁶⁹ Por. S. DYK. *Nowa ewangelizacja. Konkretnie wezwanie*. Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus 2015 s. 109.

ścijanie, otrzymają posługę kaznodziejską na najwyższym poziomie. Zatem sięganie do przepowiadania ewangelikalnego jest zasadne. Nie tylko pozwala dostrzec wspólne elementy w sposobie zwiastowania słowa Bożego, ale dostarcza również nowego, nadprzyrodzonego rozwiązania dla przepowiadania w postaci „revival” także w Kościele katolickim.

BIBLIOGRAFIA

- ARMSTRONG J.H.: Editor's Introduction. „Reformation and Revival” 1: 1992 nr 1 s. 9-12.
- BALMER R.: Critical Junctures in American Evangelicalism: The Age of Revivals and the First Amendment. „Ashland Theological Journal” 38: 2006 s. 43-50.
- BANNER R.: Evangelicalism in the United States. „The Evangelical Quarterly” 39: 1967 nr 3 s. 155-164.
- BARRETT D.B., Johnson T.M.: Annual Statistical Table on Global Mission: 2004. „International Bulletin” 28: 2004 nr 1 s. 24-25.
- BEBBINGTON D.W.: Evangelicalism in Modern Britain. A History from the 1730s to the 1980s. London-New York: Routledge 2005.
- BRAY G.: Evangelicals, Salvation and Church History. W: Catholics and Evangelicals. Do They Share a Common Future? Red. T.P. RAUSCH. Mahwah: Paulist Press 2000.
- BUDISELIĆ E.: The Old Testament Concept of Revival within the New Testament. „Kairos: Evangelical Journal of Theology” 8: 2014 nr 1 s. 45-74.
- BURNS J.: Revivals: Their Laws and Leaders. London-New York: Hodder and Stoughton 1909.
- CARLIN D.R.: A Catholic Revival Too?. „America” 178: 1998 nr 5 s. 10-18.
- COLEMAN R.E.: What is Revival?. „Duhovno vrelo” 3: 2005 s. 1-4.
- DICKSON G.: Encounters in Medieval Revivalism. Monks, Friars, and Popular Enthusiasts. „Church History: Studies in Christianity and Culture” 68: 1999 nr 2 s. 265-293.
- DICKSON G.: Revivalism and Populism in the Franciscan Observance of the Late Quattrocento. W: Studies in Church History. Vol. 44: Revival and Recurrence in Christian History. Red. K. COOPER, J. GREGORY. Woodbridge Suffolk: Boydell Press 2008.
- DRUMMOND L.A.: The Canvas Cathedral. Nashville: Thomas Nelson 2003.
- DYK S.: Ewangelizacyjny charakter przepowiadania słowa Bożego. „Przegląd Homiletyczny” 5-6: 2001-2002 s. 25-327.
- DYK S.: Nowa ewangelizacja. Konkretne wezwanie. Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus 2015.
- FINNEY C.G.: Lectures on Revivals of Religion. London: Morgan and Scott Ld. 1913.
- FISHER C.W.: Revival and Evangelism. www.raptureready.com/resource/fisher/S3C1.html (dostęp: 15.10.2014).
- FISICHELLA R.: The New Evangelization I: Promoting the New Evangelization. „American Benedictine Review” 65: 2014 nr 4 s. 353-362.
- GEORGE T.: If I'm an Evangelical, What Am I?. „Christianity Today” (August 9) 43: 1999 nr 9 s. 62.
- KAISER W.C.: Quest for Renewal: Personal Revival in the Old Testament. Chicago: Moody Press 1986.

- KIDD T.S.: *The Great Awakening. The Roots of Evangelical Christianity in Colonial America.* New Haven–London: Yale University Press 2007.
- LAMBERT F.: *Inventing the „Great Awakening”.* Princeton–Oxford: Princeton University Press 1999.
- LARSEN D.L.: *The Evangelism Mandate: Recovering the Centrality of Gospel Preaching.* Grand Rapids 1992.
- LATHAM S.: *God came from Teman. Revival and Contemporary Revivalism. W: On Revival: A Critical Examination.* Red. A. WALKER, K. AUNE. London: Paternoster Press 2003.
- LAWRENCE E.A.: *The Life of Rev. Joel Hawes.* Hartford: Hamersley & CO 1871.
- LEONARD B.J.: *Evangelism and Contemporary American Life.* „Review & Expositor” 77: 1980 nr 4 s. 493-506.
- LESCELIUS R.H.: *The Definition of Revival in the Old Testament.* „Reformation and Revival Journal” 11: 2002 nr 3 s. 126-144.
- LOCKYER H.: *All the Promises of the Bible.* Grand Rapids: Zondervan 1962.
- MOORE T.M.: *Edwards On Evangelism.* „Reformation & Revival” 8: 1999 nr 2 s. 139-156.
- NOLL M.A.: *A History of Evangelicalism: People, Movements and Ideas in the English-Speaking World. Vol. 1: The Rise of Evangelicalism: The Age of Edwards, Whitefield and the Wesleys.* Illinois: IVP Academic 2003.
- ORR J.E.: *The Re-Study of Revival and Revivalism.* Pasadena: School of World Mission 1981.
- SMITH T.L.: *The Evangelical Kaleidoscope and the Call to Christian Unity.* „Christian Scholar’s Review” 15: 1986 nr 22 s. 125-140.
- PACKER J.I.: *God in our Midst. Seeking and Receiving Ongoing Revival.* Heathmont: Authentic Publishing 1987.
- PATERSON S.: *Revival – What is it?,* www.ekkleisia4him.net/revival.html (dostęp: 23.09.2014).
- PATTERSON R.D.: *The Psalm of Habakuk.* „Grace Theological Journal” 8: 1987 nr 2 s. 163-194.
- PIERARD R.V.: *Evangelicalism. W: Evangelical Dictionary of Theology.* Red. W.L. ELWELL. Grand Rapids: Baker Academic 2005.
- PIGGIN S.: *Firestorm of the Lord.* Carlisle: OpenBook Publishers 2000.
- PRIEST G.L.: *Revival and Revivalism: A Historical and Doctrinal Evaluation.* „Detroit Baptist Seminary Journal” 1: 1996 s. 223-252.
- REID A.: *Evangelism Handbook. Biblical, Spiritual, International, Missional.* Nashville: B&H Books 2009.
- SCOTLAND N.: *Towards a Biblical Understanding and Assessment of Revival.* „The Evangelical Quarterly” 85: 2013 nr 2 s. 121-134.
- STODDART S.: *The Efficacy of the Fear of Hell, to Restrain Men from Sin. W: I.H. MURRAY. Revival and Revivalism: The Making and Marring of American Evangelicalism, 1750-1858.* Edinburgh: Banner of Truth 1994 s. XVII.
- STOTT J.: *Evangelism Plus: John Stott reflects on where we’ve been and where we’re going (Wywiad przeprowadzony przez Tima Stafforda).* „Christianity Today” (October 13) 50: 2006 nr 10 s. 94-99.
- SWEENEY D.A.: *The American Evangelical Story. A History of the Movement.* Grand Rapids: Baker Academic 2005.
- TAYLOR M.: *Exploring Evangelism.* Kansas City: Beacon Hill Press 1964.
- WALTNER J.H.: *Psalms: Believers Church Bible Commentary.* Scottsdale–Waterloo: Herald Press 2006.
- WARREN M.: *Revival an Inquiry.* London: SCM 1954.
- WEISER A.: *Psalms: A Commentary.* Philadelphia: Westminster Press 1962.

WOLFE P.: Revival in Our Day? Reviews and Reflections. „Criswell Theological Review” 5: 1991 nr 2 s. 287-301.

ZIELIŃSKI T.J.: Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfikacji religijnej. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe ChAT 2013.

„REVIVAL”
W PRZEPOWIADANIU EWANGELIKALNYM

Streszczenie

Prawidłowe odczytanie rzeczywistości angielskiego terminu „revival” pozwala zrozumieć treść przepowiadania ewangelikalnego. Odślania jego istotę i prowadzi do odkrycia głębi w nim zawartej, co w konsekwencji daje możliwość poprawnej interpretacji oraz uprawnia do zastosowania obecnych w nim elementów dla przepowiadania, także w Kościele katolickim. Niniejszy artykuł odkrywa znaczenie „revival” w świetle Starego i Nowego Testamentu. Prezentuje „revival” w refleksji teologii ewangelikalnej. Następnie zwraca uwagę na cechy właściwe przepowiadaniu ewangelikalnemu. W zakończeniu zaś, na podstawie zgromadzonych informacji, podaje praktyczne wskazania dla przepowiadania.

Słowa kluczowe: rewivalizm, przebudzenie, ewangelikalizm, ewangelizacja, kaznodziejstwo protestanckie, przepowiadanie ewangelikalne.